

BOLONJSKI PROCES IN SLOVENSKE VISOKOŠOLSKE KNJIŽNICE

Jerneja Ivančič

Oddano: 22.09.2004 – Sprejeto: 29.11.2004

Strokovni članek

UDK 323.233:027.7(497.4)

Izveček

V članku je na kratko opisano visoko šolstvo v Sloveniji ter visokošolske knjižnice kot pomemben del visokošolskega izobraževanja. Opisan je bolonjski proces, njegovi začetki in cilji, predvsem pa spremembe, ki jih prinaša v slovenski visokošolski prostor in s tem tudi v delovanje visokošolskih knjižnic.

Ključne besede: Bolonjska deklaracija, visokošolske knjižnice, visoko šolstvo, Slovenija

Professional article

UDK 323.233:027.7(497.4)

Abstract

The article briefly describes the Slovenian higher education arena and also academic libraries as an important part of the higher education system. Furthermore, the Bologna Process is described, its beginnings and its goals, but especially the impact on the Slovenian higher education arena and on academic libraries as well. The later could make numerous improvements in their work activities and in quality contribute to the realization of the "Bologna ideas".

Key words: Bologna Declaration, academic libraries, higher education, Slovenia

1 Uvod

Čeprav začetki prizadevanj za harmonizacijo evropskega visokošolskega prostora segajo skoraj dve desetletji nazaj in si je tudi naša država ob želji za vključitev v Evropsko unijo že nekaj časa prizadevala za evropsko bolj primerljiv sistem visokega šolstva, pa se zdi, da je Slovenija primer ne dovolj osveščene države. Tako študentje kot druge vključene organizacije, med njimi nikakor nepomembne visokošolske knjižnice, se veliko premalo zavedajo pomena sprememb, ki nam jih prinaša Evropa. Visokošolske knjižnice so pomemben dejavnik zagotavljanja kakovosti visokošolskega procesa, zato je toliko bolj pomembno, da se čim bolje in čimprej pripravijo na prihajajoče spremembe ter tako pomagajo pri vpeljavi študijskih novosti.

Glede na to, da so ideje bolonjskega procesa za našo visokošolsko sfero in ljudi, ki v njej delujejo, relativno revolucionarne, je mogoče predvidevati, da do dejanske prenovе visokošolskega sistema, vsaj v celotnem slovenskem visokošolskem prostoru, še nekaj časa ne bo prišlo. Glede na obstoječe pogoje dela visokošolskih knjižnic in njihovo organiziranost, pa si upamo trditi, da jih je večina v tem trenutku slabo pripravljenih na bodoče potrebe visokošolskega procesa.

2 Visoko šolstvo v Sloveniji

2.1 Dosedanje stanje

Z Zakonom o visokem šolstvu sta bila leta 1993 v visokošolski dodiplomski študij vpeljana dva tipa študijskih programov, in sicer univerzitetni ter visokošolski strokovni, podiplomski študijski programi – specialistični, magistrski in doktorski so bili prenovljeni, omogočena pa je bila pridobitev doktorata znanosti brez magisterija kot vmesne stopnje. Zakon o strokovnih in znanstvenih naslovih je bil sprejet leta 1998.

Že v aktih pred Bolonjsko deklaracijo je bil kot cilj postavljen sodoben, evropsko primerljiv visokošolski sistem, v katerem se bodo uveljavili mednarodni standardi in si bo v njem mogoče pridobivati vrhunsko znanje. Ob nastajanju Nacionalnega programa visokega šolstva v RS od 1996 naprej in z novelo Zakona o visokem šolstvu, so bile sprejete odločitve o vpeljavi kreditnega sistema, priloge k diplomu, zagotavljanju kakovosti, pa tudi o drugačnem načinu financiranja visokega šolstva. Rekli bi, da se je Slovenija kot država že pred podpisom Bolonjske deklaracije pripravljala na t. i. skupni evropski visokošolski prostor. Podpis omenjene deklaracije junija 1999 pa je kljub temu veliko pripomogel k

sprejemanju odločitev v zvezi z razvojnimi usmeritvami slovenskega visokega šolstva (ŠOU, 2004).

2.2 Visokošolske knjižnice

Visokošolske knjižnice predstavljajo pomemben del visokega šolstva. Po mednarodni opredelitvi gre za knjižnice, ki v prvi vrsti služijo študentom in učnemu osebju univerz in drugih visokošolskih ustanov, lahko pa so namenjene tudi širši javnosti (Ambrožič, 1999). Zakon o knjižničarstvu (2001) pa v 29. členu navaja, da visokošolske in univerzitetne¹ knjižnice podpirajo študijski in raziskovalni proces, tako da izvajajo knjižnično dejavnost predvsem za študente, visokošolske učitelje in sodelavce. Kakorkoli, knjižnice so za izobraževalni proces ključnega pomena. Da pa bi bile lahko tudi dejansko aktivne in učinkovite pri ureničevanju svoje vloge, se morajo odgovorni za njihovo delovanje zavedati pomena dejavnosti visokošolskih knjižnic in ustvarjati čim boljše pogoje za njihovo delo in razvoj.

V Sloveniji so prizadevanja knjižničarjev, da bi dokazali pomen dejavnosti visokošolskih knjižnic in vloge knjižničarjev pri kakovostnem pedagoškem procesu na univerzah, tako rekoč že tradicionalna. Visokošolski knjižničarji so leta 1993, ko se je sprejemal novi Zakon o visokem šolstvu, predlagali, da se v zakonu opredeli tudi knjižničarska dejavnost. Dalje so leta 1996 Univerzi v Ljubljani predlagali, da se bibliotekarji v fakultetnih knjižnicah uvrstijo med visokošolske strokovne sodelavce, za kar je bil s strani NUK-a tudi uradno podan predlog ministrstvu, pristojnemu za šolstvo. Knjižničarji so se angažirali tudi pri sprejemanju statotov Univerze v Ljubljani in Univerze v Mariboru ter ponovno poskušali vključiti opredelitev vloge visokošolskih knjižnic v visokoškolskem procesu v novo različico Zakona o visokem šolstvu leta 1999. Na probleme so stalno opozarjali tudi rektorje univerz, obrnili so se na sindikate in leta 1999 celo grozili s stavko (Martelanc, 1999). Glede na trenutno stanje oziroma pogoje dela večine slovenskih visokošolskih knjižnic bi zaključili, da slovenske univerze in njihova vodstva vlogi knjižnic kot nujnemu dejavniku v procesu zagotavljanja kakovosti visokošolskega izobraževanja, še ne posvečajo zadostne pozornosti. Konkurenca v evropskem visokoškolskem prostoru in na trgu znanja ter merila za zunanjo evalvacijo visokošolskih zavodov, ki vključujejo tudi knjižnice, bodo v prihodnje terjala večja vlaganja v knjižnično in informacijsko dejavnost nasploh.

¹ Univerzitetne knjižnice so glavne oz. osrednje visokošolske knjižnice univerz.

3 Bolonjski proces

Glede na geografsko razsežnost je Bolonjski proces ena največjih visokošolskih reform v zgodovini, saj je vanjo vključenih že 40 evropskih držav. Cilj procesa je ustvariti skupni evropski visokošolski prostor, ki naj bi zaživel do leta 2010. Enoten visokošolski prostor naj bi evropsko visoko šolstvo naredil bolj privlačno in hkrati konkurenčno na mednarodnem trgu študija. Nekatere države s prestrukturiranjem svojih visokošolskih sistemov nimajo večjih težav, saj so na podoben način delovale že od nekdaj. Spet druge (med njimi Slovenija) pa so za tovrstne korenite spremembe morale najprej sprejeti in dopolniti zakonske osnove, ki naj bi omogočile razvoj Bolonjskih idej.

3.1 Začetki prenove evropskega visokega šolstva²

Začetki načrtovanja sprememb segajo že daleč nazaj. Že leta 1988 so rektorji evropskih univerz v Bolgini podpisali Magna Charta Universitatum, kjer so izpostavili temeljna načela tega, kar se danes razvija kot bolonjski proces.

Leta 1998 so šolski ministri »velikih štirih«³ podpisali Sorbonsko deklaracijo, s katero so se zavzeli za harmonizacijo strukture evropskega visokošolskega sistema. K temu so želeli pritegniti tudi druge evropske države in tako že naslednje leto, junija 1999, 29 evropskih držav, med njimi tudi Slovenija, podpiše Bolonjsko deklaracijo. Ob podpisu so države sklenile, da se bodo njihovi ministri za šolstvo srečevali vsaki dve leti in preverjali uspešnost uresničevanja ciljev, zapisanih v deklaraciji. Na teh srečanjih naj bi tudi sproti določali prednostne naloge in cilje za naslednji dve leti.

3.2 Cilji bolonjskega procesa

Bolonjska deklaracija, na kateri temelji celoten proces, je vsebovala šest glavnih ciljev, kasneje pa jih je bilo dodanih še nekaj:

- *Sprejetje sistema zlahka prepoznavnih in primerljivih diplomskih stopenj.* To je eden temeljnih ciljev procesa, saj naj bi pospešil zaposlovanje evropskih državljanov ter mednarodno konkurenčnost evropskega sistema visokega

2 Povzeto po predavanju predstavnikov Študentske organizacije Slovenije: *Reforma zdaj*. Nova Gorica, marec 2004.

3 Francije, Italije, Nemčije in Velike Britanije.

šolstva. V skladu s tem ciljem naj bi evropske države vzpostavile nacionalno ogrodje kvalifikacij, pri čemer moramo pojem kvalifikacije razumeti kot akademske oz. strokovne zmožnosti in odlike, ki si jih kandidat pridobi s študijem. Takšna ogrodja, ki imajo značaj standardov, lahko pomagajo pri tem, da postanejo posamezni študiji transparentni in primerljivi na nacionalni ravni, očitna pa je tudi njihova uporabnost na mednarodni ravni (Zgaga, 2004). Zgaga povzema Adama, ki pravi, da bi se evropsko ogrodje kvalifikacij izšlo v sporazumu o skupni strukturi ali arhitekturi, znotraj katere bi se lahko umestile različne nacionalne kvalifikacije. Sem spada tudi *Priloga k diplomi* – dokument, priložen diplomi, s podrobnim opisom programa opravljenega študija in pridobljenih sposobnosti.

- *Sprejetje sistema z dvema glavnima študijskima stopnjama, dodiplomsko in podiplomsko.* Leta 2003 so v Berlinu sprejeli sklep, da se doktorska raven vključi kot tretji cikel. Prvi dve stopnji naj skupno ne bi trajali več kot pet let, tretja stopnja pa ne več kot tri. Prizadevanja gredo torej v smeri čimprejšnjega zaključka formalnega izobraževanja. Koliko let bo posamezen študijski program dejansko trajal, pa bodo odločili strokovnjaki s posameznih visokošolskih zavodov. Takšno sodelovanje je potrebno zato, da bodo nastali primerljivi programi, saj bodo univerze na podlagi akreditacij priznavale programe ali njihove dele drugih univerz in tako omogočale skupne študijske programe in izmenjave.

V bolonjskih študijskih strukturah so predvideni prehodi tako znotraj določene discipline kot tudi med dvema ali več različnimi institucijami, pa tudi med različnimi (praviloma sorodnimi) disciplinami, kar vzpodbuja interdisciplinarne kvalifikacije študentov, ki so za trg dela vedno bolj pomembne.

- *Vzpostavitev kreditnega sistema.* V Evropi je najpogostejši sistem ECTS (European Credit Transfer System), predstavljal pa naj bi ustrezno sredstvo za čim širšo mobilnost in primerljivost študentov. S kreditnimi točkami se vrednotijo sestavine študijskega programa glede na obremenitev študenta. Enoten kreditni sistem pa je pomemben tudi za uresničevanje naslednjega cilja.
- *Pospoševanje mobilnosti.* Znotraj tega je poglobitni cilj odstranjevanje kakršnih koli ovir, ki bi lahko preprečevale mobilnost študentov in visokošolskih učiteljev v evropskem prostoru. Odpravile naj bi se predvsem ovire pri dostopu do študija, možnostih za usposabljanje pri študentih ter priznavanju in vrednotenju raziskovanja, poučevanja in usposabljanja pri učiteljih.
- *Pospoševanje evropskega sodelovanja pri zagotavljanju kakovosti.* Zagotavljanje kakovosti visokega šolstva je eden najpomembnejših ciljev. Na ta način naj bi se razvijala primerljiva merila in metodologije. Trenutno stanje na tem področju je v Evropi precej raznoliko, »nacionalni koncepti in postopki se znatno razlikujejo« (Zgaga, 2004). V Berlinskem komuniqueju (2003) je bilo med drugim ugotovljeno, da odgovornost za zagotavljanje kakovosti v visokem šolstvu v prvi vrsti pripada vsaki posamezni visokošolski ustanovi.

Postavljena je bila tudi zahteva, da naj nacionalni sistemi za zagotavljanje kakovosti do leta 2005 vsebujejo opredelitev pristojnosti vpletenih teles in institucij, evalvacijo programov ali ustanov, sistem akreditiranja, certificiranja in druge primerljive postopke ter mednarodno udeleženo, sodelovanje in vzpostavljajanje mrež (Berlinski komunike, 2003).

- *Pospeševanje evropskih razsežnosti v visokem šolstvu oz. Evropska dimenzija.* Berlinski komunike Evropsko dimenzijo definira kot razvoj dodatnih modulov, predmetov in učnih načrtov z evropsko vsebino, usmeritvijo in organizacijo. Sem so vključene tako izmenjave študentov in učiteljev, kot tudi integrirani študijski programi in skupne stopnje. Vendar pa večina nacionalnih sistemov vsaj zaenkrat ne omogoča podeljevanja skupnih stopenj, diplome študentu ne moreta podeliti dva ali več visokošolskih zavodov. Znotraj tega cilja obstajajo tudi ideje, da bi pri programih skupnih stopenj pomemben del študija potekal v tujini, saj bi študentje na ta način zares lahko »dosegli svoje polne možnosti glede evropske identitete, državljanstva in zaposljivosti« (Bolonjska deklaracija, 1999). Zato morajo univerze čimprej začeti s tovrstnim sodelovanjem. Zgaga (2004) tudi poudarja, da nam Evropska dimenzija ne bi smela pomeniti le tistega, kar lahko dobimo »čez meje«, ampak predvsem to, kaj lahko k tej dimenziji specifičnega ponudi in prispeva posamezna država.
- *Vseživljenjsko učenje.* Pri tem naj bi šlo za oblikovanje takšnega visokošolskega sistema, ki ob študiju za doseganje posameznih stopenj (diplom) omogoča tudi študij posameznih ožjih tem, modulov, ponudbo specialnih tečajev ipd., ki so lahko pomembni bodisi z vidika kandidatove zaposljivosti, bodisi kot splošna izobrazba, priprava na nadaljnji študij itd. Ponudba takšnega študija bi bila ena od oblik razširjanja znanja, ki nastaja in se akumulira na visokošolski ustanovi (Zgaga, 2004).
- *Visokošolske ustanove in študenti.* V okviru tega cilja gre za vključitev študentov v upravljanje visokošolskega zavoda, poudarjeno je torej sodelovanje med univerzo, visokošolskimi zavodi in študenti.
- *Večanje privlačnosti evropskega visokošolskega prostora.* Na nek način vsi že omenjeni cilji prispevajo k privlačnosti in konkurenčnosti evropskega visokega šolstva. Predvsem naj bi ta sistem konkuriral ameriškemu in azijskemu. Kakovost je pri tem nedvomno pomembna determinanta. Sem je vključeno tudi razvijanje stipendijskih programov za kandidate iz t. i. tretjih držav.
- *Povezovanje Evropskega visokošolskega in raziskovalnega prostora.* Povezovanje je pomembno z vidika razvoja t. i. raziskovalnih univerz ter doktorskega študija in še zlasti v navezavi z evropsko dimenzijo ter privlačnostjo evropskega visokošolskega prostora. Povezovanje je sicer postalo del Bolonjskega procesa, vendar pa je pričakovati ovire zaradi nečlanstva nekaterih držav, podpisnic Bolonjske deklaracije, v EU.

Kot cilj Bolonjskega procesa lahko vzamemo tudi ohranitev visokega šolstva kot javne dobrine, torej financiranega iz državnega proračuna.

Vsi cilji naj bi bili uresničeni do leta 2010, prednostne naloge, kot so uveljavitev nacionalnih sistemov za zagotavljanje kakovosti, sprejetje sistema z dvema glavnima stopnjama in uveljavitev sistema lahko prepoznavnih in primerljivih stopenj, pa že do leta 2005. Takrat bodo o uspešnosti doseganja zastavljenih ciljev ministri poročali na srečanju v Bergnu na Norveškem.

3.3 Spremembe v slovenskem visokem šolstvu

Za čim skladnejše uresničevanje Bolonjske deklaracije v Sloveniji oz. za uresničevanje bolonjskega procesa je bila na bivšem Ministrstvu za šolstvo, znanost in šport imenovana posebna delovna skupina. Prva naloga te skupine je bila sodelovanje pri pripravi Predloga Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o visokem šolstvu (2004), saj Slovenija za izvedbo vseh elementov Bolonjske deklaracije do nedavnega ni imela pravih zakonskih osnov. Poglavitne rešitve so bile preverjene v vseh institucijah, iz katerih so bili predstavniki delovne skupine. Predlog Zakona je bil 21. maja 2004 obravnavan in sprejet v Državnem zboru.

Po novi strukturi bo študij potekal na treh stopnjah, in sicer eni dodiplomski (univerzitetni ali visoki strokovni študij) in dve podiplomski (magisterij in doktorat znanosti). Trajanje dodiplomskih študijskih programov naj bi bilo 3 do 4 leta, obsegali naj bi 180 do 240 kreditnih točk (KT). V enem letniku študija je mogoče pridobiti 60 KT, pri čemer ena kreditna točka pomeni 25 do 30 ur študentovega dela. Za drugo stopnjo se ohranja poimenovanje magistrski študij, vpis vanj pa je treba omogočiti tudi kandidatom z drugih področij, saj naj bi v duhu Bolonjskega procesa prehajanja študentov potekala tako vertikalno kot tudi horizontalno, torej tako znotraj ene stroke kot tudi med različnimi strokami. Glede na razlike med strokami se zato določijo t. i. premostitvene obveznosti, ki jih morajo kandidati opraviti pred vpisom. Pri tem obstajajo tri možnosti, in sicer obveznosti lahko opravijo že med študijem na prvi stopnji (v okviru izbirnega dela študijskega programa), lahko se odločijo za program izpopolnjevanja ali pa obveznosti opravijo z izpiti. Trajanje druge stopnje je prav tako opredeljeno z leti (1-2) in kreditnimi točkami (60 – 120 KT). Na istem strokovnem področju skupno trajanje prve in druge stopnje ne sme presegati 5 let. Doktorat znanosti naj bi študentje opravili v treh letih, splošni cilj pa je čimprejšnje dokončanje celotnega študija.

Zakon daje tudi pravno podlago za oblikovanje in izvajanje t. i. skupnih študijskih programov (ang. joint degrees). Skupaj jih bo lahko sestavilo več domačih ali tujih visokošolskih zavodov. Po novem zakonu bodo visokošolski zavodi lahko organizirali tudi različne programe za izpopolnjevanje, kar naj bi spadalo pod vseživljenjsko izobraževanje, ki je tudi eden od ciljev Bolonjskega procesa.

Slovenski visokošolski zavodi že sodelujejo v raznih evropskih projektih in programih, pri katerih je poudarek na mobilnosti, sodelovanje poteka tudi na raziskovalnem področju (SOCRATES, ERASMUS itd.). Tovrstno sodelovanje je izrednega pomena predvsem za višanje kakovosti raziskovalnega in študijskega dela. Izmenjava študentov in profesorjev, v prihodnje pa tudi oblikovanje skupnih študijskih programov, bosta pomembno pripomogla tudi k medsebojnemu priznavanju diplom. Slovenija za krajša podiplomska izpopolnjevanja ponuja tujim študentom štipendije letno za skupaj okrog 120 mesecev izpopolnjevanja na slovenskih visokošolskih zavodih, slovenski študentje pa možnost izpopolnjevanja v tujini izkoristijo v precej večjem obsegu. Za več mobilnosti bi bilo potrebno zagotoviti ustrežnejše materialne pogoje, saj je zdaj ovira relativno nizka finančna podpora in tudi sedanja zakonska določba o rabi slovenskega in tujih učnih jezikov. Pri pospeševanju mobilnosti sta kreditni sistem in Priloga k diplomu ključni orodji. Obe sta se v našem prostoru že uveljavili. Pri sprejetju kreditnega sistema študija se slovenski visokošolski zavodi zgledujejo po ECTS, zakonske podlage za Prilogo k diplomu pa so uveljavljene že od leta 2000. Lansko leto se je začel pripravljati tudi nacionalni kreditni sistem.

Z novelo Zakona o visokem šolstvu leta 2000 so bili tudi pri nas študentje vključeni v soodločanje visokošolskih zavodov, svoje predstavnike imajo v senatih, v akademskih zbori itd.

O sprejetju sistema zlahka prepoznavnih in primerljivih diplomskih stopenj Slovenija na zadnjem srečanju ministrov leta 2003 še ni mogla poročati, Zgaga (2004) pa opozarja, da bi bila za začetek potrebna vsaj pilotna študija, ki bi bila uporabna kot orodje za vzpostavljanje ekvivalentnosti z vsemi drugimi nacionalnimi sistemi, na nacionalni ravni pa kot orodje pri oblikovanju, nato pa še pri akreditacijskih postopkih novih, tj. »bolonjskih« študijskih programov.

Glede rabe učnega jezika je za visokošolske zavode, ki opravljajo javno službo, še naprej predpisan slovenski učni jezik, dodana pa je določba, po kateri bo visokošolski zavod lahko v tujem jeziku izvajal dele študijskih programov, če bo vanje vpisano večje število tujih študentov. Čeprav je tujejezični študij pri nas prej izjema kot pravilo, pa je nova zakonska rešitev potrebna zaradi študentskih izmenjav in tudi zaradi nekaterih skupnih pravil v EU. Zakon nalaga visokošolskim zavodom podrobnejšo ureditev tega področja.

Vse napisano kaže, da se postopoma uresničujejo cilji iz Nacionalnega programa visokega šolstva (2002) do leta 2005, kot so: zagotoviti razmere za uspešno delovanje integriranih, avtonomnih in do slovenske družbe odgovornih univerz in samostojnih visokošolskih zavodov, izboljšati uspešnost študija, vpeljati kreditni sistem, (samo)preverjati kakovost študijskega dela, vzpodbujati mednarodno sodelovanje.

Za dejanski začetek uresničevanja programske prenove na visokošolskih zavodih je bilo po mnenju predlagatelja novega zakona⁴ potrebno spremeniti še nekatere druge zakonske določbe. Te spremembe se nanašajo na določbe, ki vplivajo na mednarodno sodelovanje, mobilnost študentov in učiteljev (sem sodijo štipendije, raba tujega jezika). V zvezi s tem so predvidene rešitve, kot npr. trdnejša pravna podlaga za pridobivanje štipendij ali študijskih pomoči za Slovence brez državljanstva.

Z novim zakonom se za uresničevanje teh ciljev postavlja zgolj zakonodajni okvir, brez katerega spremembe ne bi bile možne. Sicer pa gre za proces, v katerem imajo glavno vlogo sami visokošolski zavodi oz. univerze. Le od njih je odvisno, kako učinkovito in kako hitro bodo vstopile v t. i. skupni evropski visokošolski prostor. Ljubljanska univerza ima kot najstarejša kar nekaj pomislekov glede predlaganih novosti in kot je bilo mogoče zaslediti v množičnih medijih, je rektor UL precej skeptičen do Bolonjskega procesa. Nasprotno pa je Univerza v Mariboru že dokaj pripravljena na uvedbo sprememb, Primorska univerza pa že od svoje ustanovitve deluje v duhu Bolonjske deklaracije in dokumentov, podpisanih po njej (Zupan, 2004).

4 Vpliv bolonjskega procesa na slovenske visokošolske knjižnice

Kot zadnji rok za vpeljavo nove študijske strukture je določeno leto 2008/2009, v tem času naj bi se sedanji študijski programi postopno opuščali. Zadnjič bi bili torej lahko razpisani v študijskem letu 2007/2008, končati pa jih bo mogoče do izteka študijskega leta 2013/2014. Do leta 2005 naj bi visokošolski zavodi zastavili programsko prenovo, ki bi temeljila predvsem na spremembi filozofije visokošolskega študija (Zgaga, 2004). V povezavi s tovrstnimi spremembami morajo tudi visokošolske knjižnice, kot pomemben del visokošolskega sistema, slediti celotnemu procesu prenove. Za čas, ko se obstoječi študijski programi še izvajajo, morajo enako kakovostno ali celo bolje kot doslej opravljati svoje poslanstvo in podpirati izobraževalni proces. Istočasno pa se morajo čimprej začeti pripravljati na nove oz. prenovljene študijske programe. Zadnji rok za prenovo je sicer res leto 2008, toda marsikje bodo spremembe uvajali že prej (npr. Univerza v Mariboru) in na takšnih visokošolskih zavodih se morajo novim programom prilagoditi knjižnice med prvimi. Osnova za učinkovito in pravočasno prilagoditev je nedvomno sodelovanje vodstva visokošolske knjižnice pri oblikovanju novih študijskih programov na posameznih visokošolskih zavodih.

4 Vlada Republike Slovenije

Ena od pričakovanih vsebinskih sprememb, ki naj bi jih prinesla reforma, je posodobitev študijskih programov v smislu naravnosti na študenta oziroma družbo. Študentje naj bi skozi katerikoli študijski program pridobili veliko generičnih kompetenc in ne samo strokovnega znanja na svojem področju. K takemu znanju štejemo znanje o komuniciranju, timskem delu, vodenju, uporabi informacijske tehnologije in virov, skratka znanja, ki sodijo k splošni razgledanosti posameznika in posledično k lažjemu prilagajanju na delovnem mestu. Spremembam se bodo morale prilagoditi tudi visokošolske knjižnice. Že vnaprej lahko oz. je priporočljivo, da preverijo, kako se reformi visokega šolstva prilagajajo druge knjižnice v Evropi. Vsekakor morajo visokošolski knjižničarji aktivno spremljati uvajanje programskih sprememb na matičnem visokošolskem zavodu in temu prilagoditi izgradnjo knjižničnih zbirk in storitev.

Študentom naj bi bilo v novih študijskih programih na voljo več izbirnih predmetov, kar bo nedvomno pripomoglo k višji kakovosti posameznih predmetov, saj bodo morali visokošolski učitelji med seboj na nek način tekmovati za študente. Novi izbirni predmeti pa z vidika visokošolskih knjižnic, zlasti manjših oddelčnih knjižnic, pomenijo veliko več povpraševanja po informacijskih virih z različnih področij. To seveda ne pomeni, da mora oddelčna knjižnica »mrzlično« nabavljati raznovrstno gradivo, ampak bolj to, da morajo biti visokošolski knjižničarji dobro informirani o tem, kateri izbirni predmeti so (bodo) študentom na voljo, in kje se nahajajo kakovostni informacijski viri za ta področja, da lahko študente usmerijo nanje.

Enoten visokošolski prostor temelji na medsebojnem povezovanju univerz oz. visokošolskih zavodov in prav tako na povezovanju njihovih knjižnic. Glede na to, da predlog zakona o visokem šolstvu predvideva skupne študijske programe domačih, pa tudi tujih visokošolskih zavodov, bi bilo za slovenske visokošolske knjižnice koristno, da bi okrepile medsebojno sodelovanje in sodelovanje z akademskim osebjem tistih zavodov, s katerimi namerava sodelovati njihova matična ustanova. Šele ko bo vzpostavljena komunikacija tudi med knjižnicami »skupnih programov«, bodo ti dejansko zaokroženi. Prav visokošolske knjižnice so tiste, preko katerih bodo študentje dobili pregled tudi nad delom programa, ki bo potekal drugje, dobili bodo informacije o sodelujočih visokošolskih zavodih in podobno.

Veliko skupinskega dela je še ena od sprememb, ki jo lahko pričakujemo v okviru novih študijskih programov. Takšno delo pomeni delo v skupinah, za kar je v prvi vrsti potreben primeren prostor. Zato morajo visokošolske knjižnice načrtovati čim več čitalniškega prostora za delo v skupinah.

Eden od ciljev Bolonjskega procesa je tudi pospeševanje mobilnosti študentov in akademskega osebja. To prinaša spremembe tako v strukturi študentov kot v strukturi učiteljev. Nedvomno bo tujcev na slovenskih visokošolskih zavodih

vedno več, na kar se morajo visokošolske knjižnice pripraviti. Poskrbeti morajo za knjižnično gradivo in relevantne informacijske vire v tujih jezikih, zlasti evropskih, za določena področja pa tudi v azijskih. Visokošolski knjižničarji bi morali razmisliti tudi o lastnem znanju tujih jezikov kot so angleščina, francoščina, nemščina in drugi. Na tovrstne potrebe bi moral »misliti« tudi Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kajti med njegovimi diplomanti se bo v naslednjih letih marsikateri zaposlil kot visokošolski knjižničar, vendar pa njegovo znanje tujih jezikov glede na sedanji študijski program ne bo zadostno. Trenutno se v okviru študijskega programa izvaja le angleški jezik, in sicer na precej elementarni ravni, pa še ta zgolj prvi dve leti študija. Z uvedbo večih tujih jezikov v program bi oddelek z dveh vidikov ustregel zahtevam bolonjskega procesa - bolje bi bilo poskrbljeno za interdisciplinarnost študija, hkrati pa bi se v (visokošolskih) knjižnicah zaposlovali jezikovno dobro izobraženi diplomanti bibliotekarstva, ki bi veliko lažje delali s tujimi študenti, z gradivom v tujih jezikih, lažje bi tako gradivo obdelovali ipd.

Eden splošnih ciljev bolonjskega procesa je povezanost študija od prve do tretje stopnje, ki naj bi ga študentje končali v čim krajšem času. To pomeni, da bodo študentje v nepretrganem izobraževanju približno do njihovega 27-tega ali 28-tega leta. Vedno bolj sicer obstaja trend, da se mladi za družino in otroke odločajo pozno, ne pa vsi, zato lahko visokošolske knjižnice s socialnega stališča upoštevajo posebne potrebe takšnih študentov (npr. previjalne mize, možnost organizacije varstva otrok ipd.).

V okviru vseživljenjskega izobraževanja, ki ga bolonjski proces tudi postavlja med svoje cilje, pa bi visokošolske knjižnice lahko vzpostavile stik z raznimi podjetji oziroma institucijami, ki pretežno zaposlujejo študente njihovih matičnih zavodov, med študenti pa bi lahko izvajale ankete o željah in potrebah po dodatnem izobraževanju ter v skladu s tem skrbele za dostop do potrebnih informacijskih virov..

5 Zaključek

Pri prilagajanju visokošolskih knjižnic novim razmeram v visokošolskem prostoru bo nujna inovativnost knjižničnega osebja in njegova hitra odzivnost na spremembe. Žal je raziskava med slovenskimi visokošolskimi in specialnimi knjižnicami (Čerk, 2003) pokazala, da so le-te relativno slabo pripravljene na novosti. Zato bi mogoče ne bilo odveč pripraviti smernice razvoja slovenskih visokošolskih knjižnic v luči bolonjske reforme visokega šolstva.

6 Citirani viri

1. Ambrožič, M. (1999). Ugotavljanje uspešnosti delovanja visokošolskih knjižnic. V *Pomen in delo visokošolskih knjižnic: zbornik referatov: ob 50-letnici Centralne tehniške knjižnice Univerze v Ljubljani* (str. 9 – 59). Ljubljana: Centralna tehniška knjižnica Univerze.
2. Ambrožič, M. (1997). Strokovne kvalifikacije in akreditacija izobraževalnih programov v knjižničarstvu. *Knjižnica*, 41 (2-3), 265-287.
3. *Berlinski komunike* (2003). Pridobljeno 20.5.2004 s spletne strani: http://www.mszs.si/slo/ministrstvo/mednarodno/solstvo/mednarodni_teksti.asp#aktualni
4. *Bolonjska deklaracija* (1999). Pridobljeno 20.5.2004 s spletne strani: http://www.mszs.si/slo/ministrstvo/mednarodno/solstvo/pdf/bolonjska_deklaracija.pdf
5. Čerk, M. (2003). *Slovenske knjižnice v Evropski uniji: procesi in spremembe v visokošolskih in specialnih knjižnicah*. Diplomsko delo. Ljubljana: Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo.
6. Martelanc, A. (1999). Visokošolski knjižničarji: administrativni delavci ali visokošolski sodelavci? V *Pomen in delo visokošolskih knjižnic: zbornik referatov: ob 50-letnici Centralne tehniške knjižnice Univerze v Ljubljani* (str. 149 – 160). Ljubljana: Centralna tehniška knjižnica Univerze.
7. *Nacionalni program visokega šolstva* (2002). Uradni list RS, 20.
8. *Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o visokem šolstvu* (2004). Pridobljeno 20.5.2004 s spletne strani: <http://www.mszs.si>
9. *ŠOU. Študentska organizacija Univerze v Ljubljani* (2004). Pridobljeno 20.5.2004 s spletne strani: <http://www.sou.uni-lj.si>
10. *Zakon o knjižničarstvu* (2001). Pridobljeno 20.5.2004 s spletne strani: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO2442.html
11. Zgaga, P. (2004). *Bolonjski proces in nacionalna visokošolska strategija*. Pridobljeno 20.5.2004 s spletne strani: <http://www.mszs.si/aktualno/novica.asp?ID=2879>
12. Zupan, M. (2004). Bolonjski proces. *Šolski razgledi*, 55 (6), 3-3.

Jerneja Ivancič je študentka 4. letnika Oddelka za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.

Naslov: Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana

Naslov elektronske pošte: jerneja.ivancic@kiss.si